

Nationalmuseets kriterier som grundlag for sagsbehandling

Ulla Kjær 4. juni 2021

UDENRIGSMINISTERIETS JULEKORT 2010

Det romantiske billede af den typiske danske landsbykirke passer dog kun på et fåtal af de danske landsbykirker...

§ 3. Kulturministeren kan frede bygninger og selvstændige landskabsarkitektoniske værker af væsentlig arkitektonisk eller kulturhistorisk værdi

§ 4. Bygninger opført før år 1536 er uden særlig beslutning fredet efter denne lov.

§ 5. §§ 3 og 4 gælder ikke for kirkebygninger, så længe de er omfattet af loven om folkekirken.

Selv middelalderlige kirker er defineret som brugsbygninger. De administreres af Kirken selv, med Kirkeministeriet (stiftsøvrighederne) som den øverste myndighed.

De kongelige bygningsinspektører og Nationalmuseet er sammen med en række specialkonsulenter Stiftsøvrighedernes rådgivere

Hensyn under ændringer af kirker (sideordnede):

- At kirkebygningen skal danne den bedst mulige ramme om de kirkelige handlinger og andre kirkelige aktiviteter.
- At kirkegården skal være et tilstrækkeligt rummeligt og værdigt begravelsesområde.
- At der ikke sker forringelser af de kulturværdier, der er knyttet til kirkebygningen og kirkegården.

RAPPORT OM NATIONALMUSEETS KIRKEKONSULENTFUNKTION VED BARK FEBRUAR 2021

INDLEDNING

Nationalmuseets kirkekonsulentfunktion varetager en lovpligtig, central og betydningsfuld opgave i arbejdet med at sikre de danske kirkers historiske og bygningsmæssige kulturarv. Som en del af en større national indsats for bevaring og vedligeholdelse af danske kirkebygninger og kirkegårde, bidrager kirkekonsulentfunktionen med viden og kompetencer inden for bl.a. historie, arkæologi, kunsthistorie og konservering. Og med sin udadvendte og

dialogbaserede form repræsenterer Kirkekonsulentfunktionen Nationalmuseet i hele landet med en levende og nærværende formidling af Danmarks kultur- og bygningsarv.

De faglige medarbejdere i kirkekonsulentfunktionen rådgiver de kirkelige myndigheder i renoverings- og vedligeholdelsesspørgsmål, der omhandler kirkernes kulturhistoriske værdier. Det primære ansvar for vedligeholdelse ligger hos de enkelte menighedsråd i landets 2.196 sogne, men ved restaurerings- og/eller renoveringsprojekter skal menighedsrådet søge om godkendelse hos den kirkelige myndighed, stiftsøvrigheden. I denne proces udgør Nationalmuseets konsulentekspertise en uundværlig ressource, der er med til at sikre et robust og fagligt funderet besluthedsgrundlag, når det drejer sig om kirker, der er mere end 100 år gamle.

Kirkekonsulentfunktionen varetager i hovedtræk to opgaver. For det første har de til opgave at udtale sig om sager, der bliver indsendt til afgørelse i stiftsøvrigheden. Nationalmuseet modtager årligt 800-1000 sager til udtalelse, som kan være af mere eller mindre omfattende karakter. Ofte har Nationalmuseet været involveret i sagen, inden den kommer til høring - fx hvis der er behov for besigtigelse på stedet eller for en tilstandsrapport. Disse ydelser udgør konsulentfunktionens anden opgave; at tilbyde sparring og rådgivning til de enkelte menighedsråd og deres samarbejdspartnere i spørgsmål vedr. opsyn, vedligeholdelse eller pleje af kirkens inventar, kalkmalerier eller andre bevaringsværdige elementer.

Der er altså stor variation i typer og omfang af opgaver, og det rejser en række arbejds-mæssige problematikker internt i håndteringen af konsulentfunktionen. De faglige medarbejdere fra forskellige afdelinger oplever i dag et voksende arbejds-pres og en ophobning af sager inden for konserveringsmæssige besigtigelser, som giver lange sagsbehandlingstider og udfordringer med at organisere og planlægge arbejdet, og det store arbejds-pres går ud over vidensdeling og dialog på tværs af kirkekonsulentfunktionens tværfaglig medarbejderstab.

Brugerne i form af stiftsøvrigheder udtrykker generelt stor tilfredshed med Nationalmuseets konsulent-ydelser. De har stor respekt for kirkekonsulenternes høje faglige ekspertise og værdsætter en tæt dialog med kirkekonsulenterne. Men udfordringer med lange ventetider på konserveringsmæssige besigtigelser fra Nationalmuseets side kan få menighedsråd til at udskyde eller opgive restaurerings- og renoveringsarbejder med potentielle konsekvenser for kulturarven og bevarelsen af danske kirker.

Formål

Analysens formål er at undersøge, hvilke problemer/udfordringer, der eksisterer i dag, for at pege på:

1. Hvordan kirkekonsulentfunktionen fremadrettet kan ensrettes og optimere sags-gange og arbejdsopgaver, samtidig med at kvaliteten fastholdes og medarbejderne trives.
2. Hvordan kirkekonsulentfunktionen på bedste vis kan levere de ydelser, som brugerne efterspørger og har behov for.

Analysen beskæftiger sig altså med problemer/udfordringer, som knytter an til både interne og eksterne omstændigheder.

STYRKER OG SVAGHEDER

STYRKER

- **Fagligt fyrtårn.** Kirkekonsulentfunktionen på Nationalmuseet er præget af en stærk faglighed med medarbejdere, der besidder landets ypperligste ekspertise og viden inden for feltet omkring bevaring af kirkebygninger og kirkeinventar. Funktionens rådgivning og kursusvirksomhed over for aktører inden for feltet er højt værdsat.
- **Velfungerende samarbejdsflader** både internt og eksternt. Kirkekonsulenterne er fagligt respekterede, vellidte og efterspurgt og opleves hjælpsomme og tilgængelige.
- **Bringer kulturhistorien ud til folket.** Kirkekonsulentfunktionen gør historien levende og relevant for et bredt udsnit af danskere i hele landet. Gennem kirkekonsulenterne når Nationalmuseet ud i landets hjørner og kroge med nærværende og relevant formidling af kulturhistorien lokalt.
- **Samskabende rådgivning og formidling.** Kirkekonsulenterne forstår at balancere mellem behovet for at bevare kirkernes kulturarv for eftertiden og behovet for moderne funktioner og tilpasning af kirkerne til den aktuelle brug. Den nære rådgivning på stedet og den store erfaring hos medarbejderne gør, at de er i stand til at finde konstruktive løsninger, der tilgodeser både hverdagens brugere og kulturarven.
- **Engagerede lokale frivillige:** Det er i sidste ende den lokale forankring og de frivillige i menighedsrådenes engagementet og forståelse for behovet for at bevare den kirkelige kulturarv, som er drivkraften i det fælles nationale system for bevarelse af kirkerne.
- **Stigende efterspørgsel** efter rådgivning om bevaring af kirker og kirkeligt inventar. Der er en opmærksomhed på den fortsatte udvikling og bevaring af kirkerne.

“Vi oplever ikke, at Nationalmuseets skiftende direktioner har haft meget fokus på det antikvariske arbejde. De har stort fokus på ”publikum først”, og her tænker man så på besøgende museumsgæster. Her glemmer de lidt, at publikum også er dem, som vi konsulenter har kontakt med ude i kirkerne. Vi repræsenterer Nationalmuseet i de fjerneste afkroge af Danmark, og det betyder meget for dem, som vi besøger, at Nationalmuseet kommer ud.

- Medarbejder i kirkekonsulentfunktionen

“Vi bruger mere tid, end der er afsat, og vi er nede i mandskab. Det er vigtigt for vores image, at vi kan gøre vores arbejde ordentligt. Det er stressende at vide, hvad det kan betyde, hvis vi ikke kan gøre det. Vi sidder med et rigtig stort ansvar. Vi har ansvaret for at påpege den bedste måde at bevare kirkernes kulturværdier.

- Medarbejder i kirkekonsulentfunktionen

OVERSIGT OVER ANBEFALINGER

INTERNE UDFORDRINGER OG DYNAMIKKER

1. Tilførsel af medarbejderressourcer svarende til mindst tre årsværk

Stigende efterspørgsel og et meget stort arbejdspress bør modsvares af flere medarbejderressourcer.

2. Øget brug af studentermedhjælpere

Som kan bidrage til et nødvendigt generationsskifte og som fleksibel arbejdskraft.

3. Samling af funktionen i én afdeling med én leder

For at styrke organisation og ledelse indadtil og skabe klarhed udadtil.

4. Udarbejdelse af en intern manual for rådgivning

For at skabe større ensartethed i arbejdet og sikre en fælles stemme.

6. Øget digitalisering

På sigt bør det nuværende papirbaserede system overgå til at blive digitalt.

5. Ansæt en arkitektfaglig medarbejder i teamet

Der efterspørges restaureringsarkitekt-faglige kompetencer til vurdering af byggesagerne.

7. Prioritering af vidensdeling på mandagsmødet

I en presset hverdag er vidensdeling blevet nedprioriteret og skal styrkes fremadrettet.

EKSTERNE UDFORDRINGER OG DYNAMIKKER

1. Et samlet website, der kommunikerer kirkekonsulentfunktionen som en enhed

En klar kommunikation kan reducere henvendelser og styrke identiteten.

2. Opkvalificering af arkitektrådgivere

Sagsarkitekten spiller en nøglerolle i forhold at få projekter til at gå let igennem systemet.

3. Opkvalificering af stifter, provstier og menighedsråd

Så der ikke skal bruges ressourcer på at kvalificere materiale og så processerne glider let.

Årsager til ændringer af kirker:

1. Slid

2. Brugsrelaterede ønsker

3. Lovmæssige påbud

4. Moderrelaterede ønsker

Årsager til ændringer af kirker:

1. **Slid** - eksempelvis snavsede vægge/
kalkmalerier, revnet og afskallet inventar,
nedtrådte gulve, udtjente varmeanlæg

2. **Brugsrelaterede ønsker**

3. **Lovmæssige påbud**

4. **Moderrelaterede ønsker**

Årsager til ændringer af kirker:

1. **Slid** - eksempelvis snavsede vægge/
kalkmalerier, revnet og afskallet inventar,
nedtrådte gulve, udtjente varmeanlæg
2. **Brugsrelaterede ønsker** - eksempelvis
kister i kirkerne, små kirker i de større,
lysglober, babyhjørner, toiletfaciliteter
3. **Lovmæssige påbud**
4. **Moderrelaterede ønsker**

Årsager til ændringer af kirker:

1. **Slid** - eksempelvis snavsede vægge/ kalkmalerier, revnet og afskallet inventar, nedtrådte gulve, udtjente varmeanlæg
2. **Brugsrelaterede ønsker** - eksempelvis kister i kirkerne, små kirker i de større, lysglober, babyhjørner, toiletfaciliteter
3. **Lovmæssige påbud** - eksempelvis tilgængelighed for alle, krav om højder på brystninger mm, og som følge af besparelser/økologi: forsatsruder, automatiske ringeanlæg, dørlukkere etc.
4. **Moderrelaterede ønsker**

Årsager til ændringer af kirker:

1. **Slid** - eksempelvis snavsede vægge/ kalkmalerier, revnet og afskallet inventar, nedtrådte gulve, udtjente varmeanlæg
2. **Brugsrelaterede ønsker** - eksempelvis kister i kirkerne, små kirker i de større, lysglober, babyhjørner, toiletfaciliteter
3. **Lovmæssige påbud** - eksempelvis tilgængelighed for alle, krav om højder på brystninger mm, og som følge af besparelser/økologi: forsatsruder, automatiske ringeanlæg, dørlukkere etc.
4. **Moderelaterede ønsker** - eksempelvis åbning af østvinduer, fleksibilitet, størst mulig bekvemmelighed. Digitalisering. Afsmitning fra verdslige bygninger (pas på!)

Nationalmuseets arbejde:

Høringssager (anmodninger om udtalelser fra stifterne) – i 2019 **975** stk.

Andre sager (anmodninger om besigtigelser af kalkede flader og inventar samt forespørgsler og ønsker om møder mm. fra andre end stifterne: gennemgående i et antal på omkring det halve af høringssagerne.

Nationalmuseets medarbejdere kommer i hele landet – på konsulentrunder, på besigtigelser, for at gennemføre arkæologiske sonderinger etc.

For konservatorer og arkæologer gælder, at første besøg typisk er gratis. Hvis der skal udføres konservering eller arkæologi, skal der betales. Et kulturhistorisk besøg er altid gratis.

Gode begrundelser for ændringer

Et gennemarbejdet projekt

Kvalificerede implicerede

Kriterier for en god sag

Gode begrundelser for ændringer

Et gennemarbejdet projekt

Kvalificerede implicerede

Pas på den aktuelle kirkes sjæl!

- De danske middelalderkirker afviger fra alle andre middelalderbygninger ved ikke at være fredede. De defineres som brugsbygninger og hører under de kirkelige myndigheder
- De danske middelalderkirker har teknisk set en helt anden arkitektur end nyere bygninger. Moderne metoder kan ikke uden videre overføres. Moderne materialer kan især ikke uden videre overføres
- De danske kirker er produkter af deres sognes geologiske, geografiske, klimatiske og kulturelle forhold. Ikke to er ens. I historiske kirker er der føjet til og trukket fra, orkestreringen har skiftet, men helheden er (forhåbentlig) fortsat i harmoni
- Det må gerne ses, at kirken er blevet brugt og bruges

Der kan udmærkes tilføjes nyt til kirkerummet – men det må i ethvert tilfælde vurderes, om den værdi, der tilføres, er større end den, der er, og om kirkens sjæl bevares.

Udskiftning af altertavle ..

Udskiftning af både altertavle og døbefont

Eliminationen af en stor altertavle til fordel for et mere minimalistisk alterparti har i mange år været en hyppigt tilbagevendende mode. Det kan være fint, hvor koret fortsat er i stand til at leve op til rollen som rummets tyngdepunkt.

Men hvis
koret ikke har
den fornødne
tyngde eller
hvis resten af
kirken er fyldt
med store
inventarstykker
og/eller
gravminder,
vil en
forenkling af
koret
forstyrre
balancen i
hele
kirkerummet
og gøre
alterpartiet til
noget
sekundært

Manipuleret foto

Der er også tilbagevendende ønsker om at erstatte faste stolestader med løse stole. Det kan være en rigtig dårlig ide, især hvis stolestaderne er gamle og måske med både udskårne låger og gavle. Stolestaderne udgør en solid sokkel for rummet; de holder sammen på de forskellige dele og understreger rummets retning. Med løse stole vil det hele blive mere diffust og uden sammenhæng. Et menighedsråd gik for nogle år siden endnu videre -

- det ønskede
nemlig
rummet
'vendt', så
koret blev til
dåbskapel og
skibets
længderetning
blev udnyttet.
Ønsket blev
IKKE
efterkommet

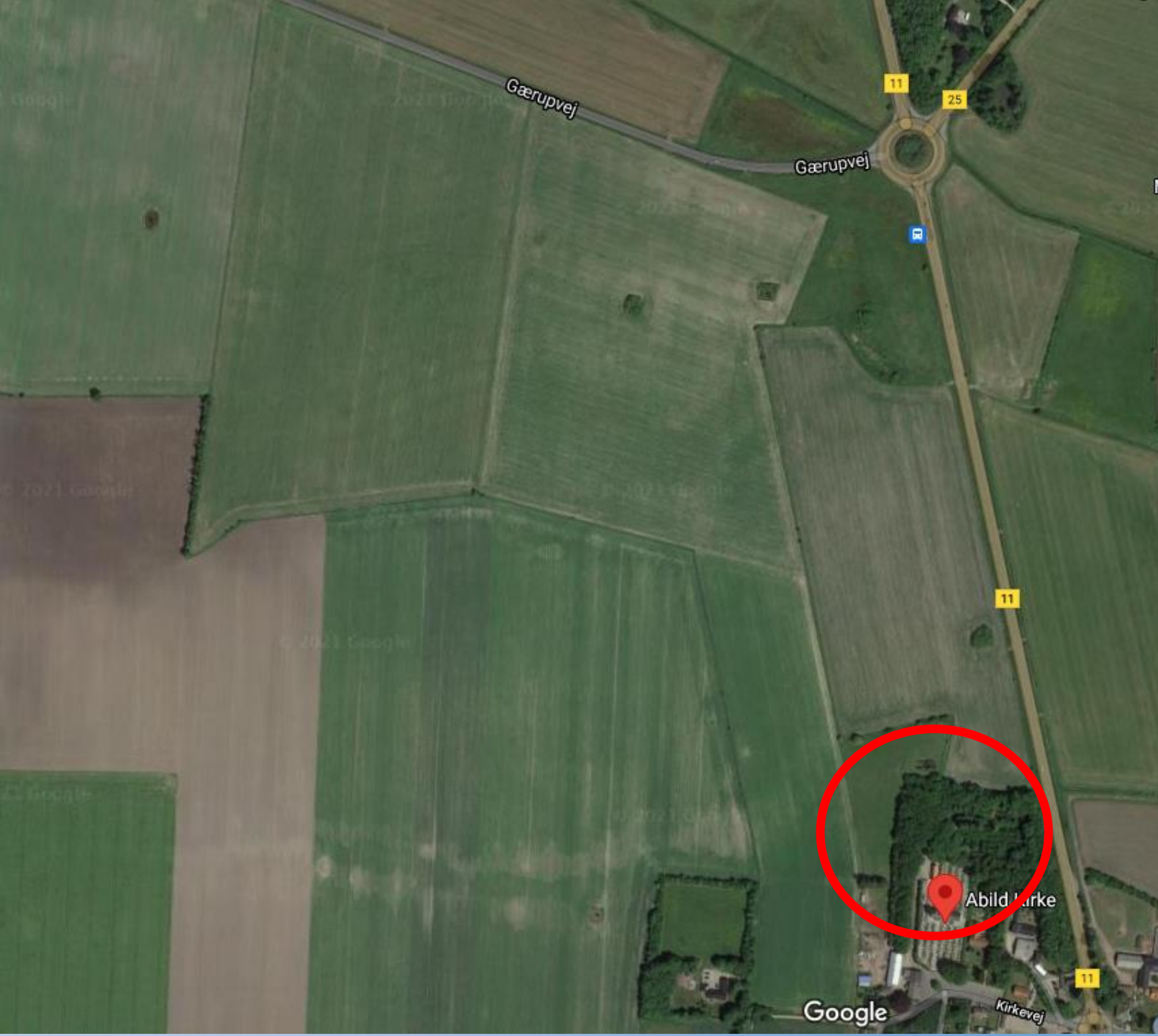
Manipuleret
foto

Hensynet til kirkens sjæl gælder også dens omgivelser. Der kan eksempelvis være et ønske om at få en sognegård udvidet med en tværfløj. Arkitekten foreslog, at tværfløjens bredde skulle være som fra den lodrette, røde streg til husets hjørne, dvs. at det ville være nødvendigt at eliminere trekantgavlen.

Huset er fra 1920'erne og ikke fredet – men ved at fjerne dets trekantgavle fjernes også dets mest markante træk og dermed i bund og grund dets personlighed. Eftersom gavlen kan reddes ved at gøre tværbygningen 50 cm smallere, bør det ubetinget være det, der sker.

Her er en kirke bygget til et meget åbent landskab i tidens løb blevet omgivet af en selvgroet skov. Men en 'Exner-fredning' siger, at der skal være frit indkig til kirken fra nord og vest. Da dette også er i overensstemmelse med naturen af det landskab, hvori kirken ligger, bør skoven fjernes – måske med undtagelse af en bræmme imod landevejen.

Og glem ikke alle de små detaljer, der gør netop denne kirke til det, den er. Pas især på, hvis det drejer sig om ting, der kan flyttes -

En kirke er ikke et museum, men en gammel kirke må ikke miste sin historiske dimension. Så bliver den en tom skal

En kirke er ikke et museum, men en gammel kirke må ikke miste sin historiske dimension. Så bliver den en tom skal

TAK!

